

Jubileusz profesora Józefa Ryszarda Szaflika

[Rec:] *Wieś - chłopci - ruch ludowy - państwo. Księga Pamiątkowa Profesora Józefa Ryszarda Szaflika; pod red. A.Kołodziejczyka, Warszawa 1996, ss. 660.*

Jest dobrą tradycją nauki polskiej wydawanie okolicznościowych ksiąg poświęconych czci wybitnych jej twórców. Omawianą publikację dedykowano Panu Profesorowi Józefowi Ryszardowi Szaflikowi, wybitnemu historykowi wsi i ludu polskiego, niestrudzonemu organizatorowi życia naukowego, nauczycielowi i wychowawcy młodzieży akademickiej, wieloletniemu dziekanowi i prorektorowi wyższych uczelni.

Przed kilku laty minęła 65 - ta rocznica urodzin i 40 - sta pracy naukowej Jubilata. Pochodzi on z rodziny wiejskich nauczycieli spod Częstochowy. Studia na Uniwersytecie Poznańskim umożliwiły mu kontakt z najwybitniejszymi historykami: Kazimierzem Piwowarskim, Kazimierzem Tymienieckim, Henrykiem Łowmiańskim, Stanisławem Szczotką. Ten ostatni był promotorem pracy magisterskiej : *Stosunki gospodraczo - społeczne we wsiach państwa żywieckiego w XVII i XVIII wieku*. Pracę naukowo - dydaktyczną rozpoczął J.R. Szaflik na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej, gdzie w 1960 r. otrzymał tytuł doktora na podstawie dysertacji: *Zniszczenia wojenne w połowie XVII wieku we wsiach woj. lubelskiego i Ziemi Chełmińskiej*. Po przeniesieniu się do Warszawy owocnie łączył kierownictwo Zakładu Historii Ruchu Ludowego przy Naczelnym Komitecie ZSL (jest twórcą tamtejszego archiwum i biblioteki) z zajęciami w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Rozprawa o Polskim Stronnictwie Ludowym Piast w latach 1926 - 1931 dała mu tytuł doktora habilitowanego. Zwieńczeniem dotychczasowej kariery uniwersyteckiej Profesora była godność prorektora.

Zainteresowania naukowe Profesora zawsze dotyczyły dziejów polskiej wsi, jej mieszkańców, ich udziału w życiu narodu i państwa. Początkowo koncentrowały się one wokół Polski Jagielloń. Jego prace dotyczące problemów tzw. łańców pustych, znisz-

czeń wojennych w XVII wieku do dziś są licznie cytowane przez badaczy.

W następnych latach zainteresował się historią najnowszą. Monografie PSL Piast, Zjednoczenia Lewicy Chłopskiej "Samopomoc", Centralnego Kierownictwa Ruchu Ludowego, stosunku ludowców do Kościoła dotyczą węzłowych problemów polskiego życia politycznego. Profesor J.R. Szaflik od wielu lat jest cenionym wydawcą źródeł historycznych. We współpracy z M. Gradem, T. Kisielewiczem, J. Lisem opublikował "Wspomnienia weteranów ruchu ludowego", zebrał i przygotował do druku protokoły posiedzeń klubu parlamentarnego PSL Piast z lat 1926 - 1931, listy Jakuba Bojki i Jana Stapińskiego. Niewątpliwie najcenniejszym dokumentem edytorskim niedawnego Jubilata pozostaje zamierzony na pięć tomów zbiór pism Wincentego Witosa. Już w 1967 r. ukazała się "Moja tułaczka", będąca opisem przymusowej emigracji chłopów polskich po procesie brzeskim. Od 1988 r. ukazały się, we współpracy z E. Karczewskim, pierwsze trzy tomy "Dzieł wybranych" wójta z Wierzchosławic i trzykrotnego premiera II RP, tom 1 i 2 "Moje wspomnienia", tom 3 "Moja tułaczka w Czechosłowacji". Ważne, nie tylko dla nauki, ale i współczesnego ruchu ludowego wybory publicystyki i przemówień czekają na druk.

Profesor J.R. Szaflik jest nie tylko autorem kilkunastu książek, kilkudziesięciu artykułów, promotorem i recenzentem wielu prac magisterskich i doktoratów, należy do grona, niezbędnych w życiu naukowym każdego państwa, organizatorów i animatorów życia naukowego.

Omawiany przeze mnie zbiór, zawiera 44 rozprawy powiązane z zainteresowaniami Jubilata. Najcelniej wyraża to jej tytuł. Prace Komitet Redakcyjny (Mieczysław Adamczyk, Janusz Gmitruk, Jan Jachymek, Arkadiusz Kołodziejczyk - również redaktor naukowy, Piotr Matusak, Stefan Józef Pastuszka i Romuald Turkowski) zebrał w cztery działy: *O świadomość narodową i obywatelską; Problemy lat wojny i pokoju 1918 - 1939 - 1989; W kręgu myśli historycznej i politycznej; Dzieje Podlasia i dzieje regionalne.*

Pierwsza rozprawa Edwarda Kospatka - Pawłowskiego omawia udział chłopów w wojnach polskich od czasów piastowskich do 1920 r. Helena Brodowska - Kubicz w artykule o chłopach początku XX w. porusza problem budzenia się i rozwoju ich świadomości etnicznej, wpływu nauczycieli wiejskich na te skomplikowane procesy narodotwórcze, udziałowi ludowców w życiu politycznym odrodzonej Polski. Autorka zwraca jednak uwagę, że postawa obywatelska charakteryzowała jedynie "światłą ich część przodującą w społeczności wiejskiej". Mirosława Bednarzak - Libera, Leonid Zaszkliniak, Bolesław Dereń omówili różne aspekty "kolebki" ruchu ludowego - Galicji.

Tematykę symboliki wojskowo - patriotycznej poruszają Eustachy Rokoszy i Zbigniew Gnat - Wieteska. Pierwszy koncentruje się na jakże ważnym dla wsi obrazie Jasnogórskim, drugi omawia "barwę i znak" Batalionów Chłopskich. Problematyce wojskowej poświęcił swą pracę Janusz Gmitruk. Zamieszcza on ciekawą informację o tym, że 26% ochotników Legionów Polskich i 50% członków Polskiej Organizacji Wojskowej stanowili chłopci. Dariusz Piotrowicz opisuje zmienny przebieg walk o Ciechanów w sierpniu 1920 r., zwracając zdaniem recenzenta, zbyt mało uwagi kluczowej dla dalszego przebiegu walk sprawie zniszczenia radiostacji sowieckiej 4 Armii.

Najwięcej prac dedykowanych prof. J.R. Szaflikowi porusza różnorodne aspekty politycznej aktywności ludowców. Wiesław Otock i Michał Śliwa piszą o ich miejscu w parlamencie II RP. Arkadiusz Kołodziejczyk zwraca uwagę, że kontakty Macieja Rataja z masonerią, mające miejsce zapewne w latach 1919 - 1920 nigdy nie zaszkodziły mu w oczach wsi. Romuald Turkowski przedstawił tragiczne losy warszawskiego PSL tuż po II wojnie światowej. Jakże różnią się one od warunków w jakich w tym czasie cieszyło się Stronnictwo Ludowe, którym zajął się Antoni Mieczkowski. Stanisław Dąbrowski piszący o ruchu ludowym przed wyborami w 1989 r. podkreśla rolę narastającej presji terenu i opozycji, także wewnętrznej, w zrywaniu przez ZSL więzi z PZPR. Zwraca też uwagę na podziały wewnątrz ówczesnej opozycji, której część -

Prezydium Tymczasowego Komitetu Wykonawczego PSL nie uznawała kontraktu "okrągłego stołu".

Istotnym elementem omawianej publikacji jest część poświęcona ludowej myśli politycznej, to przecież z niej wynikały, w dużej mierze, działania stronnictw i partii. Takim punktem odniesienia jest dla wsi agraryzm. Jan Jachymek wręcz widzi w nim "trzecią drogę i szansę Europy Środkowo - Wschodniej". Uważa on neo-agraryzm za "ideologię równowagi zarówno w życiu społeczno - politycznym jak i gospodarczym". Senator Stefan Józef Pastuszka przedstawił udział PSL w pracach Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. Ciekawy artykuł Andrzeja Lecha o koncepcjach polityki zagranicznej Związku Młodzieży Wiejskiej RP "Wici" w latach 30, sygnalizuje jak agraryzm wpływał pozytywnie na stosunek do Czechosłowacji a naturalny dla ludowców demokratyzm wywoływał jednoznaczne uczucia wobec totalitaryzmu faszystowskiego i komunistycznego. Zauważył on, że ich zdaniem Polska "powinna współpracować jedynie z państwami demokratycznymi". Andrzej Wojtas zwraca uwagę na związki agraryzmu z myślą społeczną kościoła w ocenie relacji między pracą a kapitałem.

W niniejszej recenzji siłą rzeczy autor mógł jedynie zasygnalizować najciekawsze dla siebie problemy. Czytelnik, a powinien nim być każdy interesujący się tematyką szeroko rozumianego ruchu ludowego, znajdzie wiadomości i opinie godne swej uwagi.

Krzysztof Skusiewicz